

Colecție coordonată de
LIVIA SZÁSZ

This translation was kindly supported by the
Fund for Central and East European Book Projects, Amsterdam
and the *Allianz Cultural Foundation*, Berlin.

Această carte s-a publicat cu sprijinul
Fund for Central and East European Book Projects, Amsterdam
și *Allianz Cultural Foundation*, Berlin.

MISHA GLENNY

BALCANII

**Naționalism, război și Marile Puteri
1804–2012**

Traducere din engleză de
LIVIA SZÁSZ

TREI

*Warkworth. În fața castelului lui Northumberland. Intră Zvonul, pe
îmbrăcăminteă căruia sunt pictate nenumărate limbi.*

Zvonul: Fiți doar urechi. Când trâmbițează Zvonul,
E-n stare cineva să nu-l asculte?
Gonaci făcându-mi vântul, eu vestesc
Din răsărit și pân-la soare-apune.
Al faptelor din lume început.
Pe-aceste limbi atârnă clevetiri.
Pe care-le răspândesc în mii de graiuri,
Smintind pe mulți cu știri fără temei.
Vorbesc de pace-n timp ce-ascunsă vrajbă
Răncește lumea, sub al tihnei zâmbet;
Și cine altul decât mine, Zvonul,
Adună oști și gată apărarea,
Când vremea a rămas împovărată,
Nu din pricina asprului război,
Cum se aude, ci a altui rău?
Zavistia, prepusul, bănuiala,
Din minc fac o trișcă de copil,
Iar miile de capete-ale hidrei
Mulțimea schimbătoare și-nvrăjbită,
Cu ușurință o deprind. Dar cum
Să-mi judec binecunoscutul trup
În fața alor mei? Eu sunt aici
Olac al biruinței lui King Harry.
Accsta-n bătălia de la Shrewsbury,
L-a-nvins pe Hotspur și oștirea lui,

Stingând în sânge de rebeli văpaia
 Semeței răzvrătiri. Dar ce mă face
 Să-ncep cu adevărul? Rostul meu
 E să vestesc că Monmouth a căzut
 Lovit de spada nobilului Hotspur,
 Iar unsul Domnului până-n țărână
 S-a frânt în fața furiei lui Douglas.
 Acestea le-am tot vânturat prin târguri,
 Din Shrewsbury și pân-la ăst castel
 De piatră colțuroasă, ros de viermi,
 Unde părintele lui Hotspur zace,
 De-o boală ce-i cu tâlc. Mereu sosesc
 Soli franți de drum, iar oarbele speranțe
 Din vești pe care prin mine le-au aflat,
 Mai rele-s ca un rău adevărat.*

Prolog la *Henric IV*, Partea a II-a

CUPRINS

Mulțumiri / 11

Hărți / 13

INTRODUCERE / 21

CAPITOLUL 1: O CONFEDERAȚIE A ȚĂRĂNIMII

Revoltă și revoluție, 1804–1866 / 27

CAPITOLUL 2: ȚĂRĂMUL RUINELOR

Reformă și decădere, 1838–1878 / 94

CAPITOLUL 3: UN LABIRINT CONSPIRAȚII

Sudul Balcanilor, 1878–1914 / 159

CAPITOLUL 4: IMPERIUL ILUZIILOR

Nordul Balcanilor, 1878–1914 / 274

CAPITOLUL 5: CASA RĂZBOIELOR

Război și pace, 1914–1924 / 333

CAPITOLUL 6: PALATELE ÎNȘELĂCIUNII

Dictaturile regale, 1923–1941 / 419

CAPITOLUL 7: ORAȘUL MORȚILOR

Ocupație, genocid, eliberare, război civil, 1941–1949 / 503

CAPITOLUL 8: ÎNCHISORILE ISTORIEI

Comunism și militarism, 1949–1989 / 571

CAPITOLUL 9: VÂRTEJUL DIN BALCANI

Naționalism, război și NATO, 1989–1999 / 663

EPILOG: UȘILE BATANTE

Europa, crimă și criză economică, 1999–2012 / 694

* Shakespeare, *Henric al IV-lea*, traducere de Leon Levițchi, Editura Univers, București, 1985.

Glosar / 740
Note / 742
Bibliografie / 768
Indice / 782

Mulțumiri

Mă întreb uneori dacă m-aș fi pornit să scriu această carte știind cât de multă muncă avea să necesite și ce demers singuratic avea să fie. Prietenii și colegii mi-au fost mereu alături pentru a-mi susține moralul.

Mi-am petrecut primul din cei patru ani de scris la acest volum la Woodrow Wilson Center for International Scholars din Washington DC. Le sunt profund recunoscător tuturor celor care mi-au dat o mână de ajutor în această instituție excepțională. Mai ales profesorului John R. Lampe, primul care mi-a sugerat să iau în calcul Wilson Center. Fără ajutorul și încurajările sale, acest volum nici nu ar fi ieșit din fașă. Doresc de asemenea să-i mulțumesc lui Kristin Hunter pentru sprijinul devotat și prietenia pe care mi-a arătat-o pe parcursul șederii mele la Wilson Center.

Îmi face o deosebită plăcere să le mulțumesc celor de la Royal Institute of International Affairs pentru susținerea generoasă, iar fostului director al institutului, Sir Timothy Garden, și lui George Joffé pentru încurajări.

Profesorul Gale Stokes a citit cu stoicism nenumăratele versiuni ale capitolelor acestei cărți, dându-mi șansa de a profita de pe urma bogatei sale experiențe de istoric specializat în Balcani. Criticile lui aspre au fost de neprețuit și m-au ajutat să-mi concentrez atenția asupra nenumăratelor slăbiciuni pe care sper să fi reușit într-o oarecare măsură să le îndrept. Liam McDowall nu numai că mi-a fost cel mai statomic prieten, dar și o sursă extraordinară de informații și idei, pe care le poți dobândi numai prin ani de experiențe trăite nemijlocit în Balcani. Când m-au încercat momente de mare îndoială, Grenville Byford mi-a arătat că el totuși

credea în munca mea. Înțelepciunea și bunăvoința lui m-au ajutat să merg înainte. Pe parcursul ultimilor patru ani, influența liniștitoare a lui Ivan Vejvoda mi-a fost sursă de inspirație și m-a ajutat să navighez prin văltoarele Balcanilor. În discuțiile noastre despre Albania, Fatos Lubonja mi-a împărtășit cunoștințele sale extraordinare.

Au existat mulți alții care au citit diferite versiuni ale prezentei lucrări. Următorii mi-au oferit observații valoroase: Keith Brown (care și-a asumat și rolul de bibliotecar de texte rare), profesorul Richard Crampton, Snežana Čurčić, Aleksa Djilas, Paddy Glenny, Tamara Glenny, Mark Mazower, Milorad Pupovac, profesoara Maria Todorova și Bill Schwarz. Împreună, prin inteligența și cunoștințele lor, au îmbunătățit în mod incomensurabil prezentul volum, iar greșelile rămase îmi aparțin exclusiv. Cele mai sincere mulțumiri lui Herb Okun, Robert Silvers și Susan Woodward. Și, ca de obicei, m-am putut baza pe Imma Palme, Hans Ljung și Braca Grubačić, care m-au ajutat ori de câte ori le-am cerut sprijinul.

Melissa Llewelyn-Davies mi-a adus cele mai cuprinzătoare și constructive critici pe parcursul scrierii lucrării. Ea, împreună cu Rosa Curling și Richard Curling m-au tratat cu umor și bună-dispoziție, ajutându-mă să depășesc momentele de presiune puternică.

Îi rămân cel mai îndatorat lui Neil Belton, editorul, prietenul și cel mai ferm critic al meu. Abilitatea firească cu care mănuieste instrumentele profesiei sale a dat prezentului volum o coerență de care eu nu aș fi fost în stare. Dacă am încredere în ceea ce am făcut, acest lucru i se datorează exclusiv lui Neil.

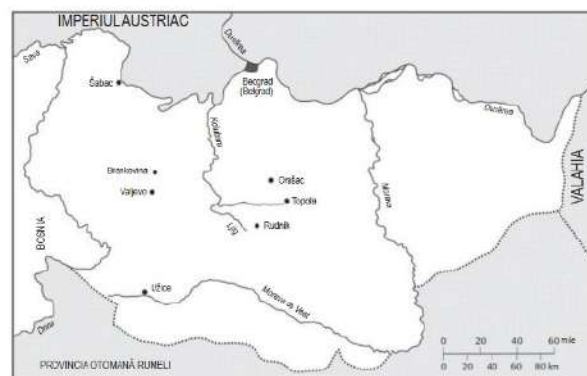
Mama mea, Juliet Sydenham, nu numai că m-a susținut dincolo de cuvinte, dar și-a adus contribuția și prin extraordinarul ei talent editorial.

Am un singur regret în legătură cu acest proiect. M-a ținut mult prea mult timp departe de copiii mei, Miljan, Alexandra și Callum.

BALCANII, 1804

PAȘALÂCUL BELGRAD, 1804

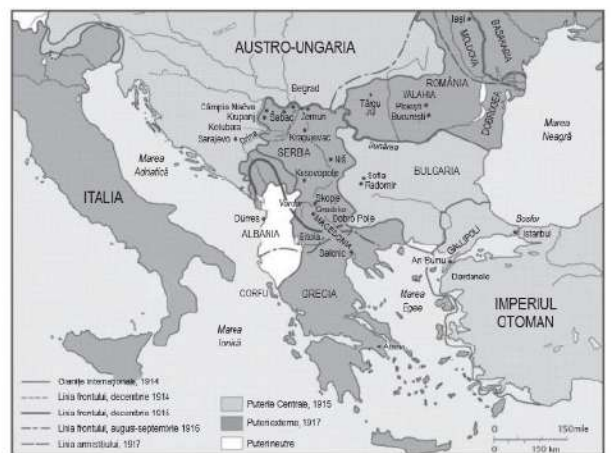
TRATATUL DE LA BERLIN, 1878

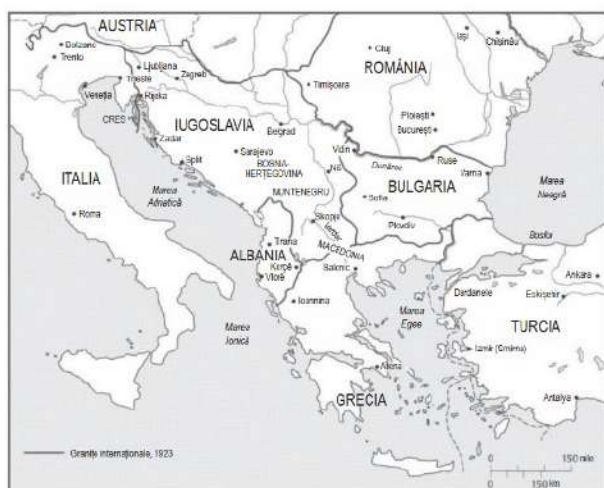
RĂZBOIALE BALCANICE: CROAȚIA ȘI BOSNIA

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

BALCANII ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

BALCANII SUB INFLUENȚA NAZISTĂ

BALCANII, 1945-89

FOSTA IUGOSLAVIE, 1999

INTRODUCERE

„Kosovo se află în pragul Europei“, comunica prim-ministrul britanic Tony Blair publicului său la începutul lunii aprilie 1999. Cu toate acestea, niciun geograf nu ar considera că provincia Kosovo și regiunile învecinate ar face parte din Asia. Dacă nu e în Europa, și nici în Asia, atunci unde exact se află Peninsula Balcanică? Poate că Blair a fost influențat de romanul lui Bram Stoker, *Dracula*, în care Balcanii se aflau „în centrul tuturor vârtejurilor imaginației“, unde „se adunau toate superstițiile cunoscute în lume“. Decenii la rând, lumea occidentală s-a uitat la aceste teritorii ca la o zonă neclar cartografiată, care separa atent-orânduitele civilizații europene de haosul Orientului.

Limbajul folosit de observatori în zilele de astăzi este mai puțin romantic, dar sentimentele care alienază și mitizează Balcanii persistă. De fapt, lumea a adoptat relativ recent, începând cu secolul al XX-lea, derivatele acestui nume, precum adjectivul „balcanic“ sau substantivul „balcanizare“, ca termeni peiorativi. Dacă cineva are o „mentalitate balcanică“, de exemplu, acest lucru înseamnă că persoana respectivă este predispusă să înșele, să exagereze și să nu prezinte încredere. În 1989, când a început procesul de destrămare a Iugoslaviei, generalizările referitoare la popoarele din această regiune și istoriile lor au început să fie răspândite chiar de organizațiile de presă care hotărâseră cu mult timp în urmă să se abțină de la folosirea unor clișee asemănătoare când era vorba de reportaje din Africa, Orientul Mijlociu sau China. Se pare că Balcanii se bucură de o dispensă specială de la regulile care interzic stereotipurile.